

*УПРАВЛІНСЬКІ, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ, СОЦІОЛОГІЧНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ*

МАЛИК Я. К.

Харківська державна академія фізичної культури

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ПРОДУКТИВНОСТІ БОКСЕРІВ**

Анотація. *Наведено результати дослідження рівня інтелектуальної продуктивності боксерів, а саме характеристика їх перцептивно-гностичної сфери та продуктивності когнітивних функцій.*

Ключові слова: *екстремальна діяльність, психологічне здоров'я, рефлексивність, спортсмени.*

Вступ. Проблема психологічних закономірностей змін і відновлювання психічної діяльності спортсменів в екстремальних умовах їх професійного функціонування залишається актуальною для сучасної психологічної науки та практики. Професійна діяльність у спорті вищих досягнень характеризується надзвичайно високими фізичними, інтелектуальними та вольовими навантаженнями, високим ступенем ймовірності травмування, загрозою для життя, монотонією, неможливістю контролю ситуації, дискомфорними погодними умовами, постійною публічністю і, зрозуміло, значною мірою впливає на стан здоров'я та якість життя тих, хто нею займаються [1; 7].

У даний час у психологічній спортивній науці відсутні систематизовані уявлення про закономірності формування механізмів регуляції когнітивного функціонального стану боксерів у процесі адаптації до особливих умов професійної діяльності. Практично невивченим є питання про характер динаміки пам'яті, уваги, мислення, праксису та гнозису боксерів під впливом стресогенних чинників спортивної діяльності. При зниженні зазначених мнестично-інтелектуальних функцій говорять про когнітивні порушення, когнітивний дефіцит [1; 2–8].

Клінічна картина віддалених наслідків черепно-мозкових травм у боксерів має свої особливості. Зазвичай боксери, які провели на рингу не менше 5 років, починають скаржитися на нездужання, яке починається з почуття слабкості, головним чином в ногах. Надалі у них нерідко поступово розвивається синдром посттравматичної енцефалопатії, який у різних країнах називається по-різному. У США він носить назву «пунш п'ють» або «SLAPP happy», у ФРН і НДР «Weichen Birne», в Італії «suonati дзвін». Г. Ла Кава (1963) називає це захворювання боксерської хворобою [8].

Мета дослідження: вивчення загальної інтелектуальної продуктивності й основних розумових операцій у спортсменів, які займаються боксом.

Матеріал і методи дослідження. Для вивчення рівня інтелектуальної продуктивності обстежених боксерів із кількісною оцінкою виразності когнітивних розладів використовувався найбільш застосовуваний психодіагностичний тест – мінімальна шкала оцінки психічного статусу (MMSE). Дана шкала дозволила оцінити наступні показники когнітивної продуктивності: орієнтування, пам'ять, лічильні операції, праксис та гнозис.

З метою повної характеристики психічного стану боксерів проводилась стандартизована бесіда, в ході якої з'ясовувалися основні скарги хворого, емоційний фон, суб'єктивна оцінка пацієнтом стану свого здоров'я.

Результати дослідження. Основними скаргами обстежених боксерів стали незадоволеність психологічним та емоційним благополуччям. Розлади когнітивних функцій відзначали у себе 20% обстежених спортсменів, але вони не завжди приділяли їм належного значення. Наявність ЧМТ заперечували 87% обстежених спортсменів. Характерною особливістю боксерів стала імпульсивність при відповіді на запитання або підвищена скутість. Боксери з підвищеною скутістю приступали до виконання завдання тільки після додаткової мотивації, в дослідженні поводитися пасивно, не прагнули досягти кращого результату. Нерідко вони відмовлялися виконувати завдання, не зробивши ні одної спроби. По-іншому поводитися спортсмени з піднесеним настроєм, лабільні та імпульсивні. Вони з легкістю приступали до роботи над завданнями, помилкам та невдалим спробам не надавали великого значення, з гумором говорили про свої проблеми.

Результати досліджень за допомогою тесту MMSE показали, що спектр когнітивної продуктивності боксерів перебував у межах від стану норми до порушень високого ступеня. Найчастіше рівень когнітивної продуктивності у обстежених спортсменів був представлений такими ва-

ріантами: нормативні значення інтелектуальної продуктивності (30–28 балів) та легкі порушення інтелектуальної продуктивності (27–26 балів), також мають місце помірні порушення інтелектуальної продуктивності (25–24 бали) та виражені розлади інтелектуальної продуктивності (менше 24 балів). Зниження рівня інтелектуальної продуктивності відбувалося в основному завдяки мнестичним розладам, порушенням лічильних функцій і перцептивно-гностичних операцій, у меншій мірі завдяки дефектам орієнтування.

У боксерів має місце певна залежність тяжкості когнітивних розладів від спортивного стажу. У спортсменів із спортивним стажем більше 10 років ступінь тяжкості когнітивного дефіциту більше, ніж у спортсменів, спортивний стаж яких не перевищує 1–2 роки.

Існують вірогідно значимі відмінності в рівні інтелектуальної продуктивності залежно від етапів тренувально-змагальної діяльності. На етапі спеціальної підготовки відзначався більш грубий когнітивний дефіцит, який частіше був представлений інтелектуальним зниженням середнього ступеня. Менш збереженими залишалися функції пам'яті, уваги й лічильні операції. На етапі початкової підготовки частіше відзначалися легкі й помірні когнітивні порушення або ж інтелектуальна продуктивність боксерів перебувала в межах норми.

Проведене дослідження виявило досить широкий спектр порушень і змін розумових функцій у боксерів, а саме зниження рівня узагальнення, уповільнення швидкісних характеристик, виснажливості рівня розумової діяльності, імпульсивності, порушення критичності.

За результатами нашого дослідження, у боксерів мають місце порушення складних форм довільної рухової активності й перцептивних операцій. У структурі рухових порушень розлади просторового праксису, динамічного праксису й праксису пози за зоровим зразком переважали над дефектами конструктивного й орального видів праксису. Перцептивні порушення найчастіше проявлялися розладами просторового, зорового й тактильного гнозису, у меншій мірі – дефектами акустичного видів гнозису.

Висновки. Загальний рівень інтелектуальної продуктивності боксерів характеризується мнестичними розладами, порушенням лічильних функцій і перцептивно-гностичних операцій, у меншій мірі завдяки дефектам орієнтування, а також зниженням рівня узагальнення, уповільнення швидкісних характеристик, виснажливостю рівня розумової діяльності, імпульсивністю, порушенням критичності.

Перспективи дослідження полягають у вивченні особливостей когнітивних функцій у боксерів на різних етапах підготовки.

Список використаної літератури:

1. Бойко Г. М. Психологічне здоров'я як фактор успішної особистості та професійної самореалізації спортсменів-інвалідів / Г. М. Бойко // *Основи здоров'я і фізична культура: всеукраїнський науково-методичний щомісячний журнал*. – 2007. – Вип. 3. – С. 21–25.
2. Бурлачук Л. Ф. *Словарь-справочник по психологической диагностике* / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов // СПб. : Питер Ком., 1999. – 528 с.
3. Гант О. Є. Алгоритм оцінки функціонального стану спортсмена як показника його «психологічного здоров'я» / О. Є. Гант // *Вплив досягнень психологічних та педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства : матеріали між нар.наук.-практ.конф. (м. Харків, 13-14 березня 2015 р.)*. – С. 91–94.
4. Гант О. Є. *Діагностика перцептивно-гностичної сфери спортсменів, на початкових етапах підготовки, як умова збереження їх психологічного здоров'я* / О. Є. Гант // *Психологічні науки*. – серія наук. віснику Херсонського держ.ун-ту, 2014. – Вип. 2. – С. 18–31.
5. Гант О. Є. *Методологічні принципи створення програми, спрямованої на оптимізацію та збереження психологічного здоров'я спортсменів* / О. Є. Гант // *Проблеми емпіричних досліджень у психології : зб. наук. праць*. – Вип. 10. – Київ, 2014. – С. 34–43.
6. Гант О. Є. *Характеристики ціннісних орієнтацій особистості в боксі та тайбоксі* / О. Є. Гант // *Девіантна поведінка: соціологічні, психологічні, юридичні аспекти : матеріали між нар.наук.-практ.конф. (м. Харків, 10 квітня 2015 р.)*. – С. 9–12
7. Карвасарский Б. Д. *Клиническая психология: учебник* / Б. Д. Карвасарский. – СПб. : Питер, 2002. – 960 с.